

Юридичні науки

УДК 342.95

Соловйова Ольга Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Соловьева Ольга Николаевна

кандидат юридических наук, доцент,

доцент кафедры административного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Solovieva Olga

Candidate of Law, Docent,

Associate Professor of the Department of Administrative Law

Yaroslav Mudryi National Law University

Дьякова Ольга Олегівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дьякова Ольга Олеговна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Djakova Olga

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Шевченко Анастасія Анатоліївна

студентка

Національного юридичний університету імені Ярослава Мудрого

Шевченко Анастасія Анатольевна

студентка

Національного юридического университета имени Ярослава Мудрого

Shevchenko Anastasia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ ПРАВОТИ
ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УКРАЇНІ
ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕЗУМПЦИИ ПРАВОТЫ
ПОЛИЦЕЙСКОГО В УКРАИНЕ
PROBLEMATIC ASPECTS OF THE PRESUMPTION OF RECTITUDE
OF A POLICE OFFICER IN UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена проблемним питанням доцільності запровадження в діяльності органів Національної поліції принципу презумпції правоти працівників правоохоронних органів, які виконують свої службові обов'язки відповідно до Закону України «Про Національну поліцію».

В Україні ще тривають державотворчі процеси, і частіше за все вони пов'язані зі створенням або реформуванням органів виконавчої влади, з метою підвищення ефективності та результативності їх роботи. Сьогодні ми в змозі простежити деякі недоліки нещодавно створеної поліції, зокрема щодо відсутності закріплення принципу презумпції правоти поліцейського в нашій державі.

В статті проаналізовано, що для побудови правової держави необхідно посилювати правовий захист не лише громадянина, права якого передбачені Конституцією України, а й працівника правоохоронних органів. Застосуванням заходів процесуального примусу відводиться особлива роль

презумпції правоти поліцейського. Науково доведено, що сама презумпція правоти працівників правоохоронних органів є нічим іншим як правовою фікцією – це наперед помилкове рішення законодавця, проте воно сприяє захисту прав і свобод людини і громадянина, яким у тому числі є представник влади.

У статті зроблено висновок, що презумпція правоти – це не узаконене свавілля правоохоронця, не його право робити все, що заманеться, і тим паче не можливість віддавати будь-які накази беззахисному громадянину. Презумпція правоти полягає в тому, що в силу одного лише статусу і самого факту служби в правоохоронних органах держави поліцейського наділяють низкою ексклюзивних повноважень, насамперед повноважень щодо застосування примусових заходів, яких немає у пересічного громадянина, повноважень щодо застосування та використання зброї, а також встановлюють пільги, що має забезпечити виконання поліцейським своїх обов'язків на належному рівні. Тим самим держава як би презюмує свідому добропорядність кожного поліцейського. Якщо ж це не так і поліцейський порушує закон на шкоду інтересам громадян, то тоді презумпція правоти повинна бути спростована судом стосовно конкретного поліцейського, в доброчесності поведінки якого виникли сумніви.

Ключові слова: юридична презумпція, презумпція правоти поліцейського, права людини, конституційний принцип, діяльність поліції, гідність, професійні обов'язки.

Анотація. Стаття посвячена проблемним вопросам целесообразности внедрения в деятельности органов Национальной полиции принципа презумпции правоты сотрудников правоохранительных органов, которые выполняют свои служебные обязанности в соответствии с Законом Украины «О Национальной полиции».

В Украине еще продолжаются процессы построения, и чаще всего они связаны с созданием или реформированием органов исполнительной власти, с целью повышения эффективности и результативности их работы. Сегодня мы можем проследить некоторые недостатки недавно созданной полиции, в частности об отсутствии закрепления принципа презумпции правоты полицейского в нашем государстве.

В статье проанализировано, что для построения правового государства необходимо усиливать правовую защиту не только гражданина, права которого предусмотрены Конституцией Украины, но и работника правоохранительных органов. Применением мер процессуального принуждения отводится особая роль презумпции правоты полицейского. Научно доказано, что сама презумпция правоты сотрудников правоохранительных органов является ничем иным как правовой фикцией - это заранее ошибочное решение законодателя, однако оно способствует защите прав и свобод человека и гражданина, которым в том числе является представитель власти.

В статье подытожено, что презумпция правоты - это не узаконенный произвол полицейского, не его право делать все, что заблагорассудится, и тем более не возможность отдавать любые приказы беззащитному гражданину. Презумпция правоты заключается в том, что в силу одного лишь статуса и самого факта службы в правоохранительных органах государства полицейского наделяют рядом эксклюзивных полномочий, прежде всего полномочий по применению мер принуждения, которых нет у рядового гражданина, полномочий по применению и использованию оружия, а также устанавливают льготы, что должно обеспечить выполнение полицейским своих обязанностей на должном уровне. Тем самым государство как бы презюмирует сознательную добропорядочность каждого полицейского. Если же это не так и полицейский нарушает закон в ущерб интересам граждан, то тогда

презумпция правоты должна быть опровергнута судом в отношении конкретного полицейского, в частности поведения которого возникли сомнения.

Ключевые слова: *юридическая презумпция, презумпция правоты полицейского, права человека, конституционный принцип, деятельность полиции, достоинство, профессиональные обязанности.*

Summary. *This article is dedicated to problems of applying the principle of rightness of the law-enforcement OFFICERS, who execute their duties according to the law ABOUT the National Police.*

State-building processes, which mostly touches building or reformatting executive bodies to increase the effectiveness and resistiveness of their functioning, are still ongoing in Ukraine. Today we are able to see some cons of The National Police, such as an absence of the principle of presumption of rightness of policemen in Ukrainian law.

It is analyzed in this article, that for right-state building not only Constitutional citizen's rights need more effective protection, but also law-enforcement officers rights. Application of the procedural forcing plays a special role in a presumption of rightness of policemen. It is scientifically proven, that the presumption of rightness of policemen is nothing but a fiction, - deliberately wrong decision of the law-maker but it helps to protect human rights and freedoms, including rights of the officials'

The conclusion of this article is that presumption of rightness of policemen is not a legal despotism of law-enforcement officer, not his right to do whatever is wanted and moreover it isn't his right to give whatever commands to vulnerable people. Presumption of rightness consists in that in force of one only status and fact of service in law enforcement authorities of the state of policeman provide with the row of exclusive plenary powers, first of all plenary powers in relation to application of force events that an ordinary citizen does not have, plenary powers

in relation to application and use of weapon, and also set privilege that must provide implementation to the policemen of the duties on a due levels. The same the state as though presumes conscious respectability of every policeman. If it not so and a policeman breaks the law in harm interests of citizens, then the presumption of rightness must be refuted by a court in relation to a certain policeman there were doubts in respectability of behavior of that.

Key words: *legal presumption, presumption of police correctness, human rights, constitutional principle, police activity, dignity, professional responsibilities.*

В основі розбудови будь-якої правової держави лежить принцип пріоритетності прав та свобод людини, визнання їх найвищими цінностями, гарантування та належне їх забезпечення. Нині загальновизнано, що громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні й інші права людини – не подарунок держави (влади) чи політичної партії або якоїсь групи осіб, а невід’ємна властивість кожного індивіда, яка належить йому від народження незалежно від раси, кольору шкіри, статі, релігії, мови, політичних та інших переконань. Тобто права людини – це природні права, якими в рівній мірі володіють усі люди від народження у тому числі й основними правами [1, с. 131]. Але утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України [2].

Існують різноманітні органи в державі, на які покладаються завдання із забезпечення охорони прав і свобод людини, зокрема мова йде про поліцію, яка максимально наближена до населення, і головним завданням якої є охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави [3].

Сьогодні досить суперечливим питанням в діяльності поліції є презумпція правоти, оскільки вона не є юридичним терміном, а лише

теоретичною конструкцією. Тому дуже важливо дослідити це питання, а особливо в розрізі недопущення порушення прав і свобод людини. Питання презумпції має як практичний, так і науковий інтерес. Нині є надзвичайно актуальною необхідність перегляду підходів до роботи поліції, включаючи гарантії особистої безпеки правоохоронців особливо зараз, коли глобальною всесвітньою проблемою є поширення хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

В юридичній науці неодноразово предметом дослідження ставали питання, що стосуються презумпції взагалі, та презумпції невинуватості зокрема (В. Бабаєв, С. Дацюк, О. Скакун та інші). Поширення презумпції невинуватості на адміністративні відносини досліджували такі вчені як В. Гончаренко, В. Тертишник, А. Комзюк, Д. Лук'янець. Робилися і спроби комплексного дослідження питання сутності принципу презумпції правоти поліцейського та його правової регламентації у роботах Т. Гранчака, І. Онищука, І. Шутака. Проте зазначене вище питання залишається невирішеним як на теоретичному так і практичному рівнях, тому подальші наукові пошуки мають сприяти вирішенню проблемних питань в діяльності Національної поліції.

Термін презумпція має латинське походження «praesumere» і в перекладі означає припущення. У теорії права під презумпціями, зазвичай, розуміють закріплені в законі припущення про наявність чи відсутність певних фактів, які мають юридичне значення [4, с. 373]. Характерною особливістю юридичної презумпції є те, що можливість, умови і процес її спростування закладений у правових нормах. Сформульована презумпція продовжує діяти до тих пір, поки не буде відмінена компетентним органом в установленому законом порядку. Типовим прикладом юридичної презумпції є закріплена у ст. 62 Конституції презумпція невинуватості. Часто презумпцію невинуватості розглядають у співвідношенні з презумпцією правоти поліцейського [5].

Деякі вчені, наприклад І. Шутак, вважають, що презумпція правоти поліцейського не узгоджується з презумпцією невинуватості громадянина та виключають одночасну дію принципу невинуватості та принципу правоти [6, с. 14]. В юридичній літературі існують певні дослідження питань презумпції правоти поліцейського. Приміром, Д. Катрич пише в своїй науковій статті, що поняття «презумпція правоти поліцейського» слід розуміти як правильність дій поліцейського, що не потребує доказів, тобто законність дій поліцейського є завідомо істинною [7]. О. Кирбят'єв розуміє під правотою те, що всі дії працівника поліції є законними, доки іншого не буде встановлено рішенням суду чи іншим уповноваженим органом [8]. І. Шутак має схожі погляди, але наголошує на тому, що презумпція правоти – це не узаконене свавілля правоохоронця, не його право робити все, що заманеться, і, тим паче, не можливість віддавати будь-які накази беззахисному громадянину. Як бачимо в основному під презумпцією правоти поліцейського розуміють лише конструкцію самої норми права, що не порушує основоположних прав і свобод громадянина.

Особливу увагу до питання презумпції правоти поліцейського привернула заява міністра внутрішніх справ України А. Авакова, сформульована у достатньо жорсткій формі: «імператив презумпції правоти поліцейських повинен стати соціальною нормою! Спочатку підкоряйся поліцейському, а потім оскаржуй!» [9]. В заяві А. Авакова також стверджувалося, що іншого шляху побудови ефективної правоохоронної системи немає. Потрібно вдосконалювати поліцейські сили, розширюючи їх рівень як компетентності, так і відповідальності за забезпечення свобод кожного, зокрема розширюючи апріорі рівень довіри. Саме повага до правил, законності і процедур призведе в подальшому до розширення громадянських свобод. Презумція правоти поліцейського в Україні повинна працювати, як це відбувається в Німеччині, США, Великобританії, Франції, Італії, Канаді та багатьох інших країнах. Такі слова очільника МВС України

викликали бурхливу реакцію суспільства, яке розділилося на два табори – за та проти.

Приводом для такої заяви міністра послужила загибель двох поліцейських у Дніпрі. Після цього керівництво МВС України зробило висновок, що треба дати більше свободи людям у погонах і обмежити в правах простих людей. Хоча анонсованого А. Аваковим на той момент пакету законів щодо закріплення презумпції правоти поліцейського у Верховній Раді так і не було. Але проблема не втратила своєї актуальності.

На новостворену у 2015 році поліцію було покладено багато сподівань, після того, як рівень довіри до міліції сягнув свого мінімуму за весь період незалежності. Масштабна непрофесійність правоохоронців, численні випадки зловживання ними повноваженнями під час виконання своїх службових обов’язків, катування затриманих, застосування психологічного тиску стали приводом глобального реформування та перетворення цього органу в поліцію. Українці сподівалися на те, що прийде нове покоління поліцейських, які будуть чесними та неупередженими у своїх поглядах. Але якщо звернутися до наших реалій, то можна зробити висновок, що сьогодні поліції не довіряє майже 50% населення країни. А питання необхідності закріплення за поліцейськими презумпції правоти знову на слуху у громадськості.

Конституція України у ст. 19 визначає, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, щодо яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Закон України «Про Національну поліцію» встановлює, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання

в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (ст. 2).

Виходячи з цих завдань, можна зробити висновок, що поліцейський має виступати більше в ролі захисника, ніж того, хто карає. Але для ефективності роботи поліції, правоохоронці мають бути захищені не лише фізично, а й законодавчо. Для виконання цієї умови суспільство має бути впевнене в тому, що поліцейський, який перебуває на службі, діє правомірно та неупереджено. Якщо особа, зокрема і притягнута до адміністративної відповідальності, матиме якісь сумніви, щодо законності дій поліцейського, то держава повинна гарантувати кожній особі можливість захисту порушених її прав справедливим та неупередженим судом.

В більшості випадків обрання виду поліцейських заходів лягає на плечі самого поліцейського. Поліцейські заходи здійснюються у формі певних інтелектуальних вольових та фізичних дій, їх застосування не потребує видання адміністративного акта, що, однак, не виключає можливості їх реалізації на підставі та на виконання такого акта. Хоча фактичні передумови застосування поліцейських заходів мають своє нормативне закріплення та визначаються з урахуванням покладених на поліцію повноважень, але існують випадки, коли поліцейський вимушений на власний розсуд обирати єдино правильний захід адміністративного впливу[10, с. 38].

Проводячи профілактичну роботу серед громадян щодо важливості обмежень, які діють в Україні у зв'язку з пандемією коронавірусу, приміром, поліцейські контролюють дотримання карантинних заходів. Основними з цих заходів є перевірка документів громадян, встановлення маршрутів їхнього слідування, здійснення контролю за виконанням карантинних обмежень. Уряд запровадив режим надзвичайної ситуації на

всій території України на 30 днів, до 24 квітня 2020 року, наголосивши, що режим надзвичайної ситуації не обмежує конституційних прав громадян, а лише консолідує зусилля для подолання загрози [11]. Надзвичайна ситуація визначається у законодавстві як обстановка на окремій території чи суб’єкті господарювання на ній або водному об’єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров’ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об’єкті, провадження на ній господарської діяльності [12]. Під час надзвичайної ситуації влада, а передусім – служби цивільного захисту працюватимуть посилено, у спеціальному режимі.

В умовах запровадження на території України чи окремих її місцевостях надзвичайного стану, відповідно до ст. 16 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» передбачені такі заходи, як: 1) встановлення особливого режиму в’їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де вводиться надзвичайний стан; 2) обмеження руху транспортних засобів та їх огляд; 3) посилення охорони громадського порядку та об’єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства; 4) заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом; 5) заборона страйків; 6) примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб [14]. Реалізація цих завдань здійснюється завдяки швидкій координації виконання спеціальних службових завдань на відповідних територіях, а також підготовка, навчання і тренування поліцейських за відповідними напрямками, і що не менш важливо співпраця Національної поліції з іншими органами державної влади [15].

На відміну від надзвичайного стану, надзвичайна ситуація не передбачає втручання держави в управління приватними компаніями чи обмеженням прав та свобод українців. Міністр внутрішніх справ України А. Аваков повідомив, що поліція не буде стежити за пересуванням українців через телефони, адже це – порушення конституційних прав і поки не введено надзвичайний стан, ніхто телефонами не буде відстежувати переміщення кожної людини [13].

У чинному законодавстві відсутня пряма норма про невинуватість особи, поки не винесуть постанову про накладення на неї адміністративного стягнення. Таким чином, можна прийти до висновку, що у відносинах, пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності презюмується вина особи. Також, ст. 62 Конституції України передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Тобто, згідно з Основним Законом України презумпція невинуватості стосується лише осіб, які підозрюються у вчиненні саме злочину, а не адміністративного проступку. На перший погляд, презумпція правоти поліцейського здається такою що передбачена чинним законодавством, є закріпленою. Але ще у 2010 році Конституційний Суд України ухвалив, що презумпція невинуватості поширюється також і на адміністративні правопорушення [16]. Так, у п. 4.1 зазначається: «Конституційний Суд України на підставі наведеного дійшов висновку, що адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до адміністративної відповідальності ґрунтуються на конституційних принципах та правових презумпціях, які зумовлені визнанням і дією принципу верховенства права в Україні».

Якщо звернутись до досвіду інших країн, то закони з презумпцією правоти поліцейського давно працюють у Європі. На нашу думку, ці

нормативно-правові акти є одним з інструментів побудови правової держави, і вони успішно працюють в усьому демократичному світі, в тому числі в США, Великобританії, Франції та інших країнах. Великобританія – одна з п'яти країн, включаючи Норвегію, Ісландію, Ірландію і Нову Зеландію, де поліцейські взагалі не носять зброю. Зброя застосовується тільки у спецпідрозділах, які можуть прибути в лічені хвилини. У звичайних патрульних – кийки, електрошокери, а головне – підготовка. Перед тим, як поліцейські будуть на вулицях забезпечувати громадський порядок, їх готують два роки. Поліцейський повинен мати підстави і причини, які чітко передбачені правовою нормою, зупинити людину для розмови. Але якщо особа не вчиняє нічого протизаконного – має повне право не підкорятися й піти. У законодавстві Німеччини поняття «презумпції правоти поліцейського» теж прямо не закріплюється. Правоохоронці тут, на відміну від Великої Британії, озброєні і дотримуються чітких інструкцій. Хоча українські політики стверджують, що у Німеччині є подібні закони. Так, мається на увазі що дії поліцейських законні, проте ніхто не зобов'язаний підкорятися, якщо поліцейський грубо порушує закон. Ця система будується на довірі. У Німеччині поліцейських готують три роки. В американській доктрині презумпція невинуватості застосовується тільки до кримінальних, а не цивільних справ. Крім того, презумпція невинуватості поширюється на деякі цивільні справи, які технічно цивільні, але які можуть бути кваліфіковані як квазі-злочини. На даному етапі практично жодна адміністративна одиниця США не заявляє про дотримання презумпції невинуватості під час здійснення кримінального правосуддя. Ця фраза означає трохи більше, ніж те, що держава несе тягар доказування обвинувачення [17, с. 563–564].

У кримінальному провадженні США та Німеччина дотримуються філософії, заснованій на загальних і неподільних цінностях: людській гідності (заборона тортур, нелюдяного або принижуючого гідність

поводження); свободі (право на свободу й особисту недоторканність, право на повагу свого приватного та особистого життя, свого житла і своїх комунікацій тощо); правосудді (право на ефективний правовий захист і на доступ до неупередженого суду, право обвинуваченого на презумпцію невинуватості і дотримання прав на захист) [18, с. 155].

Якщо ми говоримо про адміністративні порушення та адміністративні санкції, то для правового поля європейських держав «сталого демократії» це означає діяльність адміністративних органів щодо притягнення осіб до відповідальності в адміністративному (позасудовому) порядку [19, с. 102]. На цьому, зокрема, постійно наголошує Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), говорячи про те, що частина адміністративних правопорушень в Україні мають характер кримінальних. При цьому мова йде переважно про порушення у сфері громадської безпеки та дорожнього руху, які підвідомчі Національній поліції України.

Слід зазначити, що ЄСПЛ у своєму рішенні у справі «Аллене де Рібемон проти Франції» підкреслив, що принцип презумпції невинуватості обов'язковий не лише для суду, який вирішує питання про обґрунтованість обвинувачення, а й для всіх інших органів держави [20]. Тобто цей принцип, відповідно до практики ЄСПЛ, поширюється на заяви, посадових осіб щодо проваджень, які тривають, та які можуть спонукати до суспільної думки про вину підозрюваного. При цьому згідно з позицією ЄСПЛ презумпція невинуватості не заперечує право громадськості бути поінформованою, зокрема, через представників влади про факти певної справи. У зв'язку із цим державним посадовим особам потрібно виважено добирати слова, оприлюднюючи свої заяви ще до судового розгляду справи, порушеної проти особи, та визнання її винною в тому чи іншому злочині. Таким чином, слід розрізняти повідомлення про те, що когось підозрюють у скоєнні злочину, та чітку заяву, зроблену за відсутності остаточного вироку, про те, що особа скоїла злочин.

Як бачимо, проголошена нами проблема презумпції правоти працівника правоохоронного органу під час виконання професійних обов'язків стала важливою не лише у європейських країнах, а й в Україні, тому що наша держава обрала західний тип розвитку правової системи, зокрема у сфері забезпечення реалізації та захисту прав людини.

У разі реалізації принципу правоти поліцейського все таки виникає загроза перевищення повноважень правоохоронцем та порушення основних прав і свобод людини. Хоча поліцейські, реалізуючи основний конституційний принцип - верховенства права, зобов'язані як дотримуватися Конституції та Законів України, так і поважати індивідуальні права громадян і не вчиняти свавільних або протиправних дій.

Отже, на нашу думку, принцип правоти поліцейського як соціальна категорія полягає в перевазі поліцейського під час взаємодії з громадянином через більшу обізнаність поліцейського, як діяти в тій чи іншій ситуації, оскільки поліцейський, який виконує покладені на нього державою обов'язки, зобов'язаний мати відповідну підготовку та знання і, враховуючи обстановку, яка склалася, висуває вимоги до громадян, що обов'язкові для виконання за умови їх беззаперечної законності і відповідності Конституції України. Для цього необхідно максимально підняти рівень довіри населення до поліції. Тобто громадяни будуть упевнені, що все, що вимагає поліцейський, робиться лише на користь громадянина і необхідно підкоритися вимозі поліцейського, щоб надалі не допустити більш серйозних наслідків.

Суспільство має прийняти як факт, що вимоги поліцейського обов'язкові для виконання. Тоді можна буде говорити не тільки про рівень довіри населення до поліції, а й про рівень безпеки в державі в цілому.

Література

1. Скрипнюк О. В. Конституційний лад в Україні : методологічні

- проблеми розвитку й удосконалення в контексті конституційної модернізації. Щорічник українського права: зб. наук. пр. / відп. за вип. О. В. Петришин. Харків : Право, 2013. №4. С. 202-212.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
 3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII // Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 15.03.2020).
 4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс): підручник. Харків : Еспада, 2006. 766 с.
 5. Красноручька Л. Принцип презумпції невинуватості громадянина та презумпція правоти поліцейського // Підприємництво, господарство і право. 2018. №5. С. 168-171.
 6. Шутак І. Д. Колізія між презумпцією невинуватості громадянина та презумпцією правоти поліцейського // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2016. №5. С. 9-15.
 7. Катрич Д. К. Принципи діяльності Національної поліції в Україні: поняття і класифікація // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2015. №4. С. 62-72.
 8. Кирбят'єв О. О. Кримінально-правовий вимір проблеми презумпції правоти працівників правоохоронних органів, які виконують професійні обов'язки // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. №1. С.114-121.
 9. Аваков А. Б. Імператив презумпції правоти поліцейських. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/57e8c379c7361/> (дата звернення: 13.03.2020).
 10. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН

України О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

11. Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2020 Про переведення єдиної державної системи цивільного захисту у режим надзвичайної ситуації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-perevedennya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-u-rezhim-nadzvichajnoyi-situaciyi-338250320> (дата звернення 02.04.2020).
12. Кодекс цивільного захисту від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34-35. Ст. 458.
13. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 23. Ст.176.
14. Про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.10.2016 № 112. Офіційний вісник України. 2017. № 14. Ст. 400.
15. Аваков А. Б. МВС не буде стежити за пересуванням громадян через телефон. URL: https://zik.ua/news/politics/mvs_ne_bude_stezhyty_za_pere_suvanniam_hromadian_po_telefonu_avakov_963358 (дата звернення: 02.04.2020).
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки

- дорожнього руху) від 22 грудня 2010 р. № 23-рп/2010. Конституційний Суд України. 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10> (дата звернення: 03.04.2020).
17. Ingraham B. L. The Right of Silence, the Presumption of Innocence, the Burden of Proof, and a Modest Proposal: A Reply to O’Reilly // Barton L. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1996. Vol. 86. Issue 2. P. 559–595.
 18. Назаров В. В. Обмеження конституційних прав людини при проведенні обшуків за кримінально-процесуальним законодавством України, США та Німеччини: порівняльний аспект // *Наше право*. 2011. С. 153–159.
 19. Банчук О. А. Законодавство про адміністративні делікти європейських держав: загальна характеристика // *Адміністративне право і процес*. 2015. С. 102.
 20. Judgment European Court of Human Rights in the case of *Alленet de Ribemont v. France* 10.02.1995. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#_ftn1.